

Demokratipolitiskt program 2011

Ämnespolitiskt program antaget av Centerstudenters förbundsstämma
21-21 maj 2011, Örebro.

Programmet behandlar Centerstudenters syn på staten och
demokratins samt redogör för hur dessa bör fungera i Sverige.

En demokratisk omstart

Sverige är av tradition en centralstyrd enhetsstat. Historiskt härrör detta från den tid då Gustav Vasa och hans närmaste företrädare skaffade sig herravälde över landet och skapade former för att själv kunna styra Sverige. Med tiden har vi lämnat den kungliga despotin och byggt en stark demokrati där den offentliga makten utgår från folket. Synen på Sverige som en enda enhet där lokala och regionala förutsättningar dikteras statligt lever dock vidare, och inte bara det. Denna urmodiga syn på hur Sverige skall styras har genom århundraden och årtionden förvaltats av ledande beslutsfattare och våra största partier. Centerstudenter menar att Sverige är i behov av en demokratisk omstart. Vi menar att centralismen måste utmanas och att decentralisering och stärkt lokalt självstyre tillåtas ge ny vitalitet åt den svenska demokratin.

Demokrati måste byggas underifrån

Demokrati är den enda acceptabla politiska styrelseformen för ett samhälle. Däremot är inte demokratin en garanti för mer än att makten i ett samhälle vilar på folkflertalets grund. Ofta beskrivs ordet demokrati som synonymt med folkstyre, men folket har inte en vilja utan många. Det är den enskilda människan, som tillsammans med andra människor utgör grunden för demokratin. Demokratins styrka är att den ger alla samma rätt att påverka det politiska beslutsfattandet.

Utformningen av demokratins spelregler bidrar i hög utsträckning till samhällets och medborgarnas förutsättningar att utvecklas. För Centerstudenter är delaktighet och de många medborgarnas inflytande en viktig aspekt på de demokratiska arbetsformerna. För att kunna skapa en dialog, verklig delaktighet och en öppen demokratisk process måste mötesplatser finnas som både är fysiskt och känslomässigt nära medborgarna. De frivilliga mötesplatser som skapas när människor väljer att organisera sig i föreningsliv och liknande är viktiga hörnstenar för ett starkt demokratiskt samhälle. Samtidigt måste de formella maktstrukturerna vara utformade så att den politiska makten finns nära medborgarna. Ju närmare människor besluten fattas desto mer delaktiga blir de i besluten. Demokrati ska byggas underifrån och måste bygga på lokalt självstyre och att frågor som inte kan lösas lokalt delegeras till högre beslutsnivåer.

En vanlig uppfattning är att staten betraktas som det centrala elementet i den svenska demokratiska maktstrukturen. Den lokala makten betecknas i bästa fall som lokalt självstyre. Centerstudenter vänder sig mot denna samhällssyn och menar att medborgarna och de lokalt självstyrande enheterna utgör demokratins kärna. Det är statsbygget och det samhällskontrakt på vilket staten vilar som för sin fortlevnad behöver åtnjuta folkets förtroende, inte tvärtom. Det styrelseskick som har bäst förutsättningar att erbjuda en demokratisk struktur byggd underifrån är federalismen.

Med federalismen som medel

Centerrörelsen har alltid betonat den enskilda människans inflytande och det lokala självbestämmandet. Det upprop som låg till grund för partiets grundande, "Bröder låtom oss enas", av Carl Berglund i
40 tidningen Landsbygden 1910, innehöll stark kritik mot maktkoncentration och centralisering. Det finns en tydlig grön linje i engagemanget för kommunalt självstyre, länsdemokrati och decentralisering. Federalism är det centrala begreppet i Centerstudenters demokratisyn.

Federalism innebär i sig inget mer än ett statsbygge bestående av självstyrande enheter som frivilligt slagit
45 sig samman för att lösa gemensamma problem. Med andra ord finns det inte inom federalismen någon garanti för att vår önskan om en decentraliserad maktstruktur blir verklighet. Federalismen är blott ett medel för att forma en väl fungerande demokrati byggd underifrån med den enskilda människan i centrum. Däremot är federala strukturer nödvändiga för att vår samhällsmodell ska kunna förverkligas.

50 En av federalismens fördelar är att den genom sin uppbyggnad minskar risken för maktkoncentration och centralisering. För att skapa en balans mellan den centrala makten och den lokala, behöver nämligen den politiska såväl som den ekonomiska makten delas mellan kommuner, regioner och den statliga nivån. Det är en förutsättning att de regionala enheterna skall kunna hävda sin talan gentemot den centrala makten och för att det breda medborgerliga inflytandet ska kunna garanteras.

55 För att värna mindre enheters självstyre och samtidigt säkerställa rättssäkerheten i hela Sverige ska det finnas tydliga regler för hur makten skall fördelas mellan olika nivåer. Vilka beslut som skall fattas på vilken nivå måste också klargöras. Detta ska regleras i grundlag.

60 Det är viktigt att det finns direkta samband mellan medborgare och lagstiftare. På varje beslutsnivå ska det förekomma allmänna och direkta val. Exakt hur dessa ser ut kan vara upp till berörda medborgare att utforma, så länge det är i enighet med de grundlagsstadgade demokratiska principerna. I en levande demokrati där medborgare och de lokala nivåerna ges möjlighet att forma en struktur som passar dem är det naturligt att det förekommer samarbete mellan självstyrande enheter som bör främjas och underlättas.

65

Centerstudenter anser

- att det lokala självbestämmandet och beslutsnivåernas befogenheter ska regleras i grundlag
- att makten ska byggas underifrån
- att det bör finnas en tydlig maktindelning mellan de olika beslutsnivåerna
- 70 att allmänna och direkta val ska genomföras på varje beslutsnivå

Lokalt och regionalt självstyre

En utveckling mot federalism och ett starkare lokalt självstyre med tydlig maktindelning bygger på att tydligt uttalade kompetensområden fördelas mellan centralmakten och den lokala nivån. Därför krävs en reform, en effektivisering och förenkling som skapar tydlighet för medborgaren. För att få ett fullt genomslag måste vissa traditionella instanser, såsom länsstyrelserna, avvecklas i syfte att ge utrymme till nya mer effektiva och representativa instanser. Länsstyrelserna fyller i dag en funktion som regeringens representant i länen, och en sådan representation kan troligen behövas även i framtiden, det måste dock tydliggöras att regeringen och den statliga nivån på intet sätt styr länen eller regionerna. Därför förordar Centerstudenter att nödvändiga uppgifter överförs från Länsstyrelserna till ett inrikesdepartement med representation i de olika regionerna.

Kommunallagen sätter ramar för hur den kommunala demokratin får formas. Det är klokt att det i Sverige är reglerat att alla kommuner ska styras demokratiskt genom att grundläggande krav på den lokala demokratin skrivs in i grundlagen. Centerstudenter menar däremot att kommunallagen är problematisk, dels genom att den är utformad på ett sätt som är oförenligt med en federal samhällsstruktur, dels för att den går för långt och detaljreglerar lokaldemokratin. Det är nödvändigt att ge större frihet till kommunerna att ordna sina styrformer. Idag tvingas exempelvis kommunerna att utse en kommunstyrelse och kan inte utse enbart ett fullmäktige som kan axla både fullmäktiges och kommunstyrelsens roll. Det finns gott om exempel på små kommuner där detta främst leder till en allt för byråkratisk styrmodell som snarast fjärmar politiken från medborgarna.

Hur kommuner och regioner formar sin demokratiska organisation bör aldrig vara en nationell angelägenhet så länge organisationen är demokratisk. Centerstudenter anser att det ska vara upp till varje kommun att utifrån de grundlagsfästa demokratiska kriterierna utforma lokaldemokratin så som de anser det vara lämpligt. Det skulle kunna innebära att man kan utse en direktvald borgmästare, införa majoritetsstyre i kommun-, region- och landstingsstyrelser eller använda sig av majoritetsvals-system.

Landets regionala beslutsnivå, som nu håller på att stöpas om från de gamla länen till nya, större regioner, ska inte formas av statens vilja. Det är en viktig princip. Landets regioner ska formas av medborgarna och de kommuner av vilka en region består. Regionens uppgifter är de uppgifter som kommunerna valt att överföra till regionen och de uppgifter som regionerna övertar från den statliga nivån. Förflyttning av kompetenser uppåt till den statliga nivån bör regleras statligt. Förflyttning av kompetensnivåer mellan regioner och kommuner bör regleras regionalt.

105

För att finansiera offentlig verksamhet krävs vissa ekonomiska resurser. Detta ordnas i normalfallet genom att medborgarna och ett urval av deras verksamheter och/eller tillgångar beskattas. Centerstudenter menar att också beskattningsrätten bör byggas underifrån och att de lokala nivåerna måste vara de som i grunden äger frågan. En logisk följd av att befogenheter delegeras till högre beslutsnivåer är dock att dessa ges rätt att ta ut skatt för att finansiera sina åtaganden.

Centerstudenter anser

- att** kommunallagen bör avskaffas till förmån för grundlagsfästa demokratiska kriterier
- att** enskilda kommuner själva ska få forma sin demokratiska organisation
- 115 **att** varje beslutsnivå ska ha en kompetenscatalog som beskriver dess befogenheter
- att** länsstyrelserna ska avskaffas och att den statliga regionala organisationen överförs till ett inrikesdepartement som med fördel kan ha en decentraliserad organisation med kanslier i de olika regionerna.
- att** beskattningsrätten ska byggas underifrån men att varje beslutsnivå bör ges rätt att ta ut skatt för att finansiera sina åtaganden
- 120

Grundlagen

En förändrad geografisk och ekonomisk maktstruktur innebär att även våra demokratiska institutioner måste reformeras. De grundläggande spelreglerna i grundlagen avgör vem eller vilka som har rätt att vara lagstiftare och sätter därmed ramen för såväl offentligt som privat.

För att fullborda maktfördelningen, där medborgarna har den verkliga makten, krävs det en förändrad grundlag som återspeglar federalismens struktur. Det är en långsiktig process och inget vi gör imorgon. Det viktigaste idag är att på allvar börjar diskutera vilka konsekvenser federalismens idéer skulle innebära. Genom en ny grundlag där det klart och tydligt framgår vilka kompetensområden kommunerna, regionerna respektive den centrala makten har, kan federalism tillämpas i praktiken.

En ny författning ska som innehålla principer för kompetensfördelningen mellan olika beslutsnivåer, grundläggande krav på de demokratiska församlingar som återfinns på varje beslutsnivå och tydliga spelregler för den statliga organisationen och det statliga maktutövandet. Vidare anser Centerstudenter att Sverige bör få en rättighetslagstiftning. Våra grundlagar bör peka ut vilka grundläggande rättigheter man som medborgare kan förvänta sig.

140 Möjligheten till en domstolsprövning i demokratifrågor är av avgörande betydelse för en fungerande och
verklig maktindelning. Den enskilde måste kunna driva sin talan gentemot kommunen, regionen och
staten. En författningsdomstol är därför nödvändig som en del av det framtida rättsväsendet för att
avgöra i tvister gällande kompetensområden mellan olika politiska nivåer. En sådan domstol bör vara
utformad så att den inte kan påverkas av politiska tillfälligheter utan värnar en decentraliserad
maktstruktur och medborgarens rättigheter.

145 Det krävs ett nytt parlamentariskt system där de regionala folkvalda kan påverka den statliga
lagstiftningen gällande regionerna. Ett system där det finns mekanismer som kan bromsa centralisering
på initiativ av den nationella nivån. Det gäller att skapa reella möjligheter för regionerna att föra och
hävda sin talan för att faktiskt kunna representera väljarna. Vi vill därför inrätta en tvåkammarriksdag,
150 där ena kammaren representerar regionerna.

Centerstudenter anser

- att** principer för kompetensfördelningen mellan beslutsnivåer ska fastställas i grundlagen
- att** brott mot författningen ska kunna överklagas till en författningsdomstol
- 155 **att** en tvåkammarriksdag bör införas, med en förstakammare som representerar Sveriges regioner
och en andrakammare som representerar folket.

Valsystemet

När vi formar ett federalt Sverige med en tvåkammarriksdag kommer vi också att ställas inför
160 utmaningen att utforma ett nytt valsystem. Den andrakammare som kommer att motsvara dagens riksdag
och således ansvara för huvuddelen av de beslut som inte rör grundlagarna och underliggande nivåers
förutsättningar kan förvisso utses på ungefär samma grunder som idag, även om det finns orsak att
reflektera över om det finns utrymme för reformer av också detta. Det viktigaste är att utforma ett rimligt
valsystem för den första kammaren som skall representera den regionala nivån. Här kan majoritetsval i
165 flermansvalkretsar vara ett intressant alternativ för att både tillgodose de enskilda ledamöternas folkliga
förankring som företrädare för regionen och för att möjliggöra representation för numerärt betydande
minoriteter inom valkretsens. Om man på detta eller liknande sätt kan se till så att regionerna är väl
företrädade i förstakammaren kan det vara rimligt att överväga att låta andrakammaren företräda det
totala folkflertalet och alltså utses i proportionella val med hela Sverige som en enda valkrets.

170

Centerstudenter anser

- att** valsystemet bör utformas så att personval blir av större vikt i riksdagsvalet.